

Ako naš boj premnogokrat ni imel praktičnih uspehov, smo si pa le priborili ugled na zgoraj in pred slovensko javnostjo smo preprečili, da se ni prehitro mogel dograditi nemški most do Adrije in smo morda le tudi pripomogli, da se je, ko je končno prišlo naše ujedinjenje, brez posebnih težav mogla slovenščina kot uradni jezik prav kmalu udomačiti pri vseh naših oblastvih.

Teh bojev sedaj ni več.

Čaka nas slovenske pravnike pa še mnogo drugega dela in bi bilo le želeti, da bi se mlajši naraščaj novega mnogostranskega dela lotil z onim veseljem in z isto doslednostjo, s kakršno so se borili slovenski pravniki za naše pravice pod avstrijsko vlado.

Pred tridesetimi leti.

Ivan Okretič.

Nikdar in nikjer nisem slišal tako laskave hvale in takega poveličevanja Slovencev, kakor iz ust rajnkega prvega predsednika vrhovnega sodišča dunajskega, Stremayerja, ko sem se mu predstavil poleti 1898. kakor deželnosodni glavni prokuraturi v pomoč dodeljeni svetnik. Slovenci da so zelo nardarjen, priden, napreden narod, njegovi uradniki da so najboljši, modri in bistri, marljivi in zanesljivi; on da jih ima rajši kakor katerekoli druge uradnike. Vendar ni imel takrat nobenega slovenskega sodnika in nobenega slovenskega tajnika na vrhovnem sodišču. In ko je trebalo imenovati ali poklicati v pomoč kakega štirijezičnika, je Slovence dosledno odklanjal. Zgolj na njegovo željo je bil pred mano vpoklican na glavno prokuraturo štajerski Nемеc, slovenskega očeta sin, ki je zatrjeval, da zna tudi hrvaški in laški, da si je poznal samo za silo neko štajersko slovensko narečje. Ko se je prepričal, da le ni moči reševati spisov, ki jih ne razume, je sam zaprosil, naj ga dodelijo rajši vrhovnemu sodišču, kjer mu ne bi bilo treba reševati laških in hrvaških spisov. Stremayer je

hotel tej želji ustreči in ga predlagati celo za dvornega svetnika. Vendar se je to izjalovilo.

Mogočni prevrat, ki je bil nastal na nižjih sodiščih ob uvedbi civilnopravnega reda, je kmalu vplival tudi na vrhovno sodišče. Pomnožitev sodnikov na naših sodiščih je povzročila postopno pomnožitev vrhovnih sodnikov. Začeli so klicati na Dunaj Slovence, da so reševali slovenske spise, ki so dnevno naraščali in ki jih štari »kurzovci« niso mogli več obvladati. Eden prvih tedanjih slovenskih vrhovnih sodnikov je bil dvorni svetnik, poznejši senatni predsednik Filip Abram. Povrnil se je bil iz justičnega ministrstva, kamor so ga bili vpoklicali nekaj let prej, a na vrhovno sodišče je bil prišel že 1890. leta. Ta moj rojak je užival vsepovsod največji ugled in neomejeno zaupanje. Brez njegovega nasveta se ni zgodila na Primorskem in v Dalmaciji nobena osebna sprememba; a tudi v kranjskih in štajerskih osebnih razmerah so se ž njim posvetovali. Število slovenskih in hrvaških sodnikov in tajnikov iz Primorja in Dalmacije je bilo odslej, če ne večje, vsaj enako številu Lahov. Iz območja graškega višjega deželnega sodišča pa ni mogel spraviti na Dunaj Slovence niti kakor dodeljenega višjesodnega svetnika. Ko niso našli drugega zadržka, so rekli, da dotični kandidat ni »salonfähig«.

Leta 1900., ko so v naših krajih nemške in laške sodbe nižjih sodišč postajale vedno bolj redke, je bil Abram sprožil misel, naj vrhovno sodišče izdaja svoja rešenja tudi v slovenskem (in rusinskem) jeziku, kot je to delalo za vse druge deželne jezike. Tedanji prvi predsednik vrhovnega sodišča Čeh Habietinek je to namero navdušeno podpiral, a na seji senatnih predsednikov in najstarejših devet dvornih svetnikov je obveljal glas večine, češ da slovenski jezik še ni dovolj razvit in da ni pripraven za točno in jasno izražanje.

Vsa prejšnja in poznejša prizadevanja našega društva in njegovih posameznih članov in ponovni članki o tem predmetu v glasilu našega društva niso nič izdali; v Avstriji nismo mogli doseči ne slovenske maše in ne od vrhovnega sodišča slovenskih sodb.

Okolnost, da so slovenske sodbe in čisto slovenski spisi v naših krajih tako hitro in tako obilno naraščali, je gospodo-

valne kroge zelo vznemirjala. Za določne posle, zlasti kazenske in disciplinske stvari, so hoteli imeti vedno samo trdne in zanesljive sodnike, ki bi tako sodili, kakor so njih namere zahtevale. Takih sodnikov je bilo zmerom manj. Poročevalci so bili za slovenske spise praviloma Slovenci. Peklo je nemške gospode, da niso mogli poročevalcev kontrolirati. Pokojna *A b r a m* in dr. *B a b n i k* sta mi večkrat pravila, kako velik trn sem bil jaz v peti svojega starešine in nekih referentov na justičnem ministrstvu. Samo dejstvo, da sem mogel čitati vse spise graškega okrožja, je naše nemške Štajerce sililo v obup. Radi bi me bili izmenjali, a ni bilo stvarnega povoda. Mnogo je bilo očitnih pristranosti zoper Slovence, zlasti na Štajerskem. Ko smo za predmet zaznali še o pravem času, smo poskrbeli, da je bil senat primerno sestavljen, ki je pristranost odpravil. Zmerom pa to ni bilo mogoče.

Kasneje, pred kakimi 20 leti, so se razmere temeljito zboljšale nam v prid. Število slovenskih sodnikov in tajnikov je narastlo. Na pobudo tajnika Čeha *Š t ě p á n a* je bil odpravljen vložni zapisnik in so bili uvedeni vpisniki in spisne označbe po vzorcu poslovnika za nižja sodišča. Ob tej priliki je bila ustanovljena neka razvrstitev vrhovnih sodnikov v stalne zборе za posamezne vrste in skupine poslov. O tem je *Š t ě p á n*, ki je do konca urejeval razne senate in kakor načelnik »evidenčnega oddelka« dobro poznal sposobnosti in lastnosti vsakega posameznika, skrbel, da so bili senati primerno sestavljeni, zlasti v jezikovnem pogledu. Križ je bil le še s senatnimi predsedniki. Po smrti *A b r a m o v i* nismo imeli v predsedstvu več nobenega svojega človeka, celo ne pravega Slovana. Ko je trebalo kake posebne ukrepiteve v kaki naši pravdni ali osebni stvari, je posredoval *Š t ě p á n*. Vendar ni njegova moč nikakor segala tako daleč, kakor *A b r a m o v a*.

V nemških očeh smo bili vsi nezanesljivi. Večkrat so naročevali tajnikom, da so prevajali cele spise na nemško, da so mogli preizkusiti rešenje slovenskega dvornega svetnika ali moj referat. Nekoč je bilo natiskano na nekem inkriminiranem ljubljanskem plakatu: »Nocoj vsi zavedni Slovenci na N.« (Rožnik ali kam). Niso mi hoteli verjeti, da »zavedni Slovenci« znači »bewusste (überzeugte) Slovenen«. Sumničili so,

da je »zavedni« kak tajnosten, veleizdajniški izraz. Pomirili so se šele, ko jim je »kurzovec« iz justičnega ministrstva potrdil pravilnost mojega tolmačenja.

Društvo Pravnik nekdaj in sedaj.

Dr. Matej Pretner.

Ako hočemo prav presoditi delovanje društva »Pravnika«, si moramo predočiti politični in pravni položaj našega naroda pred 40. leti. Sodišča in drugi uradi v Avstriji so takrat uradovale večinoma v jeziku, tujem narodu; na Kranjskem, v večji meri na Štajerskem in Koroškem v nemškem jeziku in na Primorskem, precej tudi v Dalmaciji v italijanskem jeziku.

Imeli smo v osnovnih zakonih zajamčeno enakopravnost svojega jezika, a veljalo je to večinoma le v teoriji ne pa v praksi, ker so bila vlada, zlasti pa višja sodna oblastva temu nasprotna. Marsikateri sodnik in uradnik je prišel v neprilike, ker je uporabljal slovenski jezik v uradnem poslovanju, in marsikateremu odvetniku so se delale zapreke radi tega, ker je pri državnih uradih ali sodiščih uporabljal slovenski oziroma hrvaški jezik. Naravno, da je bil slovenski jezik, ki je bil postavljen pred duri sodišč in uradov, oviran v svojem razvoju na pravnem polju, saj se vsak jezik more le tam razvijati, kjer se rabi.

V takih razmerah, škodljivih pravnemu razvoju slovenskega naroda, je bila organizacija, kakršna je društvo Pravnik, neobhodno potrebna. To društvo je gojilo ne samo pravno znanost, ampak bilo je predvsem središče slovenskih in nekoliko tudi srbohrvaških pravnikov, ki niso pozabili, da niso samo pravniki, ampak tudi sinovi svojega naroda, in so smatrali za svojo dolžnost delovati na to, da pride naš narod tudi v državnem in sploh javnem življenju do veljave. Zlasti važno je bilo društveno glasilo »Slovenski Pravnik«, ker je pospeševalo razvoj našega jezika na polju pravne vede, tako olajšalo rabo našega jezika v uradih in mu pripravilo pot v javno življenje.